

Nezničitelný Bedřich!

ivan gabal

Envigogika 20 (2) – Inspirace / Inspirations

Publikováno / Published 9. 9. 2025

DOI: [10.14712/18023061.692](https://doi.org/10.14712/18023061.692)

Netušil jsem, o koho jde, když mi v polovině 80. let moje tehdejší šéfová v Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV podala přes stůl tlusté desky s rukopisem knihy a požádala mne, abych se na strojopis podíval a načrtl nějaké myšlenky na úvod, o jehož napsání byla požádána. Úvahy o přírodě, životním prostředí kořeněné přírodovědnými i fyzikálními poznatky pro mne jako sociologa byly z jiné planety. Snažili jsme se tehdy s kolegy honit anglosaskou sociologii ve statistických a matematických metodách a měl jsem hlavu jinde. Ale začel jsem se a zasutou četbu jsem později několikrát myšlenkově využil, aniž bych si ji spojil s člověkem, který se mi zařadil do skupiny lidí, s kterými jsem se potkal v závalech změn po roce 1989.

Pro Československo ovšem platilo, že nové lidi, schopné lidi, překotný vývoj objevoval, kromě disidentů, zejména v akademickém prostředí vysokých škol, výzkumných ústavů a resortních výzkumných zařízení. Navíc měla revoluce dvě silná témata: návrat politické plurality a tvrdé konstatování hluboké zaostalosti Československa za hranici nezdravého a zničeného životního prostředí. Obrat k demokracii a geopolitické západní orientaci byl zcela zřejmý a očekávaný. Záměr vyčistit průmysl a krajinu, dát váhu ochraně životního prostředí, již tak samozřejmý nebyl. Vyžadoval hodně objasňování, práce v exekutivě i legislativě a kvalifikovaný vhled. Nebyl všemi pochopen a snadno přijat.

Sestava těch, kteří od počátku nové a ozdravné fáze vývoje vkládali do debat dominovaných ekonomy agendu životního prostředí, byla nepočtená, ale silná; jak jmény, tak odborným a společenským respektem. A platí, že ochránci životního prostředí vlastně byli v podmínkách komunismu jediná nedisidentská báze aktivní občanské společnosti mimo ZOO „zahradkářských“ a „mysliveckých“ organizací národní fronty. Neformální sdílená přírodovědná znalost situace, důvěra, a sdílení informací, vazby skrze celý stát, včetně česko-slovenských. Bedřich Moldan, jako autorita spíše akademická než aktivistická, k nim rozhodně patřil.

Vhození, více než vstup, do divoké řeky politiky a nových institucí bylo logické. Kompetence a důvěryhodnost byly vysokými prioritami požadavků na nové elity a osobnosti veřejného života. Jenomže Bedřichovi to nestačilo. Poměrně záhy začal část aktivit otáčet zpět a vracet do akademického prostředí, aby se doplnilo jak to, co nám ve školském a výzkumném prostředí chybělo, protože komunismus byl retardační faktor, a neméně prosazoval vznik výzkumného zázemí pro politiku a veřejnou správu.

Interakce akademického a politického či exekutivního správního prostoru se mnohonásobně vyplatila. Mimořádně v přípravě na vstup do EU, kde se část původně aktivisticky prosazovaných změn stala byrokratickou rutinou v pozitivním slova smyslu. Institucionalizace a legislativně-správní ukotvení ochrany životního prostředí bylo v Česku nejvíce spojováno právě s členstvím v EU a posunem věci do správních a administrativních rutin ve většině oblastí vázaných na kvalitu prostředí, životních podmínek a zdrojů. Transfer z aktivismu do prioritních politik nových poměrů a následně do byrokratických rutin předvstupní harmonizace s EU, prakticky v průběhu jedné dekády, je manévr, jehož řízení a akcelerace byla v rukou relativně malé skupiny lidí, od parlamentu

k ministerstvu a územním správním organizacím a institucím. Moldan opět nechyběl. Byl v epicentru. I proto, že kapitola „životní prostředí“ v přípravě na členství v EU patřila k nejtěžším a nejkomplexnějším.

Realita života ovšem nestojí jen na aktérech revolučních změn, ale na každodenním habitu milionů lidí, kteří rozhodnou, zda se nové ambice a systémová změna promění a prosáknou až do každodennosti široké veřejnosti a změní i její život a jeho kvalitu i rutinu.

Sledování posunů v jednání a zvyklostech lidí není tradiční přírodovědný obor. Takže jsem nebyl zaskočen, když mě Bedřich oslovil během 90. let abych vstoupil do týmu programu Teplice. Nebylo to triviální. Tým byl dominantně formovaný z přírodovědců a lékařů, kteří exaktně a měřením zjišťovali příčiny přetrvávající předčasné úmrtnosti obyvatel severočeských pánevních regionů. Jejich pohled na sociologa a jeho výzkumné metody byl trochu pochybovačný. Vřazení výzkumu společenských a behaviorálních prvků brzy ukázalo, že jedním z přesahů devastace severočeských regionů v celém poválečném vývoji byl i přesah do životních postojů a způsobů. Že zde lidé předjímalí zničené životní prostředí, jeho škodlivé vlivy na jejich zdraví a adekvátně tomu se svým zdravím zacházeli sebedestruktivním životním stylem, stravou, kouřením a ignorováním vlastních ozdravných možností.

Expanze veřejných agend do výzkumných programů pod Bedřichovou péčí senátora, akademika a ředitele Centra pro otázky životního prostředí UK mi později přinesla spolupráci i na dalších výzkumných projektech, včetně jejich konverze do následných politik a správních rozhodnutí.

Suma sumárum, z mojí osobní perspektivy a zpětného pohledu na více než tři dekády od pádu komunismu, musím Bedřichovi poděkovat a zvýraznit jeho zásluhy na neutuchající snaze o propojení výzkumné, akademické, vzdělávací a veřejné i politické sféry způsobem, který přinášel více synergií než konfliktů. Pro mě pak nejen pozitivní pracovní zkušenost, ale privilegium spolupracovat s někým, s kým měla vždy spolupráce smysl a zaznamenané výsledky. Při pohledu na velmi hektický vývoj české společnosti a politiky od pádu komunismu to rozhodně nebylo pravidlem, a není to ani dnes. Tlačit do politiky akademické poznání, a naopak do akademické sféry nutit aplikace a řešení praktických agend, to v Čechách nebývá zaručená cesta k úspěchu, ale naopak k periodickým kolizím a haváriím. Výjimkou z tohoto pravidla je působení Bedřicha Moldana, jak jsem ho mohl zažít, vidět a občas se ho i zúčastnit. Za to mu chci upřímně poděkovat.

Praha 15. 8. 2025

Ivan Gabal

Sociolog a politik, jeden ze zakladatelů Občanského fóra v roce 1989, v letech 2013 až 2017 poslanec Poslanecké sněmovny PČR za KDU-ČSL.

5. 6. 2002: Bedřich s Martinem Branišem a spolupracovníky. Oslavy 10 let existence Centra pro otázky životního prostředí UK.